

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА I

БРОЈ 1

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR I
VOLUME 1

Accepted on June 18th 2013, at the 6th meeting of the SASA Department of
Languages and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević Đorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
Corresponding member
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2013

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА I
БРОЈ 1

Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности
од 18. јуна 2013. године, на основу рецензија академика
Наде Милошевић Борђевић и академика *Предрага Пипера*

Уредник
дописни члан
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2013

Издаје
Српска академија наука и уметности

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 450 примерака

Штампа
Colorgrafx, Београд

© Српска академија наука и уметности, 2013

САДРЖАЈ

<i>Увод</i>	7
<i>Foreword</i>	9
ПРИКАЗАНЕ КЊИГЕ УТОРКОМ У САНУ (17. XII 1991 – 21. VI 2011)	11
ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ (8. XI 2011 – 11. XII 2012).....	61
<i>Стари Грци : портрет једног народа / Иван Јордовић</i>	63
<i>Радост препознавања / Нада Милошевић-Ђорђевић</i>	79
<i>Жива реч : зборник у част проф. др Наде Милошевић-Ђорђевић / уредници Мирјана Детелић, Снежана Самарџија</i>	79
<i>Сентандреја : српске повеснице / Динко Давидов</i>	89
<i>Српска стематологија : Беч 1741. / Динко Давидов</i>	89
<i>Капија Балкана : брзи водич кроз прошлост Београда / Светлана Велмар-Јанковић</i>	99
<i>Лаза Костић / приредио Љубомир Симовић</i>	105
<i>Лаза Костић : 1841–1910–2010 : [зборник радова] / уредник Љубомир Симовић</i>	105
<i>Топонимија Пивске планине / Радојка Цицмил-Реметић</i>	123
<i>Српска енциклопедија. Том I. Књ. 1–2</i>	135
<i>Надмени савезник и занемарено српство : британско-српски односи (1875–1941) / Драгољуб Р. Живојиновић</i>	153

<i>Дечанска пустиња : скитови и келије манастира Дечана / Даница Поповић, Бранислав Тодић, Драган Војводић.....</i>	161
<i>Српска државност у средњем веку / Милош Благојевић.....</i>	169
<i>Грамматика и лексика у словенским језицима : зборник радова с међународног симпозијума / главни уредник Срето Танасић.....</i>	177
<i>На траговима Војислава Ј. Ђурића / уредници Дејан Медаковић, Цветан Грозданов.....</i>	191
<i>Дан Библиотеке САНУ посвећен дугогодишњем управнику Библиотеке академику Никиши Стипчевићу.....</i>	197
<i>Птице : књижевност, култура / одговорни уредник Никола Тасић ; уредници Драган Бошковић, Мирјана Детелић.....</i>	207
<i>Друштвена и политичка мисао и делатност Владимира Јовановића : зборник радова са научног скупа одржаног 22. и 23. маја 2008. год. / уредници Михаило Марковић, Александар Костић.....</i>	217
<i>Кардиологија / уредници Миодраг Остојић, Владимир Кањух, Бранко Белеслин.....</i>	227
<i>Голи оток. Књ. 1–5 / Драгослав Михаиловић.....</i>	233
<i>Флора Србије. 2 / уредник Владимир Стевановић.....</i>	245
<i>Истакнути српски лекари и професори. Књ. 1 / Радоје Чоловић.....</i>	251
<i>Др Лаза К. Лазаревић – живот и дело : [зборник радова са научног скупа] / [уредници Радоје Чоловић, Брана Димитријевић].....</i>	251
<i>О песмама, поемама и поетици Матије Бећковића : зборник радова / [уредници Јован Делић, Драган Хамовић].....</i>	259
<i>Рачунарска интелигенција у саобраћају / Душан Теодоровић, Милица Шелмић.....</i>	269
<i>Саборно гробље у Сентандреји : прошлост и натписи / приредили Наташа Вуловић, Марија Ђинђић, Владан Јовановић, Данијела Радоњић, Димитрије Е. Стефановић (уредник и аутор уводних студија).....</i>	273
<i>Именик аутора, уредника и говорника.....</i>	281

УВОД

Делови укупне делатности САНУ јесу и приказивање књига и зборника у издању Академије, књига и зборника чији су писци и уредници академици, као и приказивање издања института и центара чији је САНУ оснивач. На тај начин се обнародују и оцењују резултати научних пројеката и личног доприноса чланова САНУ. Приказивање књига уторком у САНУ започето је 1991. године и непрекидно траје до данас. Од новембра 2011. године програми се одвијају под називом *Трибина Библиотеке САНУ*. Када је Академијин Извршни одбор то прихватио, истовремено је усвојио и текст који се штампа на свакој позивници:

„Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области науке и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године.

Од октобра 2011. године уредник Трибине је дописни члан Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.”

Од новембра 2011. прикупљају се текстови написани за Трибину. Сви говорници су добили замолнице да своје прилоге дају за објављивање, али се нису одазвали они који су говорили без написаног текста. Због тога и није могао овај збир радова да буде целовит.

Приказане публикације дате су у хронолошком реду, са основним подацима (наслов, аутор или уредник, место издања, издавач, година). Испод тога, по редоследу казивања на Трибини, уписана су имена говорника с њиховим академским и научним звањима. Потом стоји датум када је књига приказана. Кратка реч уредника, на почетку, изговорена да служи као повезница с беседама које најављује, написана је као израз поштовања према књизи, говорницима и послу на уређивању Трибине. Беседе о приказаним књигама објављују се без измена, како су их аутори послали. Ако неко није дао текст, остаје забележено да је говорио.

У првом делу годишњака презентовани су сви програми од 1991. до половине 2011, под насловом *Приказане књиге уторком у САНУ*, са основним подацима и именом уредника академика Никше Стипчевића.

Други део годишњака *Трибина Библиотеке САНУ* има и такав наслов, са назначеним временским распоном и именом уредника. Потом се нижу беседе о приказаним публикацијама.

Регистар бележи имена поменута у годишњаку, а садржај наслове публикација и ауторе, односно уреднике.

Покретањем овог годишњака прибирају се чињенице које су део историје САНУ, скреће се пажња на Академијину издавачку делатност, упознаје се научна и остала јавност са стваралачким активностима академика и даје се сведочанство (које нажалост није потпуно) о елитном месту за приказивање књига.

С таквим намерама креће први број *Трибине Библиотеке САНУ*. Предлог за покретање *Трибине*, као нове серије, подржали су Савет Библиотеке, Одељење језика и књижевности, Издавачки одбор и Извршни одбор, а одлуку је донело Председништво САНУ 5. априла 2013. године.

Стручне сараднице у припреми приказивања књига биле су библиотекарке Љубинка Васић од 1991. до 2010. и Биљана Јоцић од 2010, у сарадњи са запосленима у Библиотеци и заједничкој служби САНУ.

април 2013.

М. В.

FOREWORD

Among many activities of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) there are public presentations of new monographs or collected papers published by the SASA, written or edited by SASA members, as well as new editions published by SASA institutes and centers. In this way, the results of scientific projects and personal contributions of SASA members are presented to the public eye and made available for assessment. The public presentations of books at the SASA on Tuesdays have been taking place since 1991. As of November 2011, the programmes have been running under the name *of the SASA Library Forum*. Once the Executive Council of the Presidency adopted the new name, it simultaneously approved the content of the text printed on every letter of invitation for the Forum:

“The SASA Library Forum was established so as to present to the public eye new books on science and arts written by SASA members, new SASA publications and the editions of SASA institutes. From 1991 to 2011 Nikša Stipčević, the director of the SASA Library, was the first editor-in-chief of the SASA Library Forum.

Since October 2011, corresponding member Miro Vuksanović, the director of the SASA Library, has been the Forum’s editor-in-chief.”

Since November 2012, the texts of the speeches uttered at the Forum have been collected. All participants received letters of request to hand in their speeches for publication; however, those who gave a speech without prior having prepared a written text did not answer the call. Hence this collection could not have been an integral one.

The publications presented at the Forum are listed chronologically, offering basic information (the title, author or editor, the place of publication, the publisher, and the year of publication). Beneath these, according to the Forum addressing turns, the names of participants accompanied with their academic and scientific titles are written. Afterwards, the date when the Forum was held is given. A short opening word by the Forum’s editor-in-chief follows, uttered in order to serve

as a link to the ensuing speeches, written out of admiration and respect for the publication presented, the participants and the editing task he was entrusted with. The reviews on the books presented are given with no alternations, in the original form the authors handed in. If someone has not submitted a text, their name is nevertheless mentioned among the participants.

The first part of this annual, entitled *The books presented on Tuesdays at the SASA*, brings a list of all programmes held in the period 1991-2011, basic information on the presentations and the name of the first editor-in-chief, academician Nikša Stipčević.

The latter part of *the SASA Library Forum* annual bares the same name, providing information on period when the Forums were held and the name of the editor. There after, the speeches on the books presented ensue.

Index provides names mentioned in the annual whereas the contents include titles of the publications presented, names of the authors, that is, editors.

By commencing this annual publication, the facts that marked the history of the SASA have been compiled, attention is drawn to the publishing activity of the Academy, scientific and non-scientific audiences are informed on creative endeavours of academicians and a sort of a testimony (though unfortunately not a complete one) about an exclusive spot where books are presented is given.

These were intentions that inspired the initiative for the first volume of *the SASA Library Forum*. The proposal to establish *the Forum* as a new Academy series received support from the Lybrary Council, Department of Language and Literature, Publishing committee and the Executive Council of the Presidency, whereas the Presidency passed the decision on April 5, 2013.

Librarians who assisted in the organization of the Forums were Ljubinka Vasić (1991-2010) and Biljana Jocić (since 2010) in cooperation with other Library and Academy employees.

April 2013

M. V

Стари Грци : портрет једног народа / Иван Јордовић. – Београд : Балканолошки институт САНУ : Завод за уџбенике, 2011

Говорили: академик Никола Тасић
проф. др Слободан Г. Марковић
проф. др Данијела Стефановић
проф. др Иван Јордовић

У Београду, уторак 8. новембар 2011. у 13.00 часова.

НА ПОЧЕТКУ

Први пут, с овог места, с новим задужењима, обраћам се председнику Хајдину и његовим најближим сарадницима, члановима и пријатељима САНУ, захвалан што имам такву привилегију.

Двадесет година, као управник Библиотеке САНУ и први уредник њене Трибине програме је бирао и усмеравао отмени, речити академик Никша Стипчевић, сада у нашој пријатељској успомени.

Није задатак уредника програма на којима се приказују јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности, које су у Академијиним пројектима и укупном програму, по значају и вредностима одабране, није, дакле, задатак уредника да редовно даје критичке судове, већ да заједно с ауторима и издавачима нађе говорнике од знања и дара.

Може онај који отвара разговор рећи понеко запажање, одвојити податак што га је привукао, навод, утисак или занимљивост. Међутим, ако таквој улози даје мање минута – његово присуство биваће важније.

Читам одломак старе српске књиге:

Глава 3

О првобитном стању Грка и о првој Грчкој краљевини

Питање: Ко су били први становници (жители) Грчке и какво је било њихово стање?

Одговор: Први становници (жители) Грчке били су Грци и Пелазги, два и по пореклу и по језику различита народа. Они су задуго као дивљаци под ведрим небом живели, хранећи се по примеру животиње којеквким

корењем, зељем, воћем и семењем, који под благим поднебљем сами од себе ничу; и, вероватно је, да су они лицу, које је их је с бољим начином живота упознало, давали божанске почести.

Питање: У које доба пада почетак прве Грчке краљевине?

Одговор: У Нојево доба, 2089. године пре Христа, или по Евсевију 1313. године пре прве Олимпијаде.

Питање: Како се звала та краљевина и ко ју је основао?

Одговор: Прва Грчка краљевина звала се Сикионија (Сикион), а њен оснивач био је Егиал, који је 52 године владао, а умро је 2031. пре Христа.

Настављам по сродном моделу.

Из које године је прочитани разговор, ко га је саставио и како, зашто је одабран за ову прилику?

Прочитани одломак, остварен по грчком узору, објављен је 1843, у књижици Повесница грчког народа. Књигу је посрбио, с немачког, Константин Бојић. Он је, дакле, писац прве српске књиге о Старим Грцима.

Имали смо, разуме се, у размаку од 168 година преведене књиге о народу који је зачетник европске цивилизације, али смо тек сада, ове године, у заједничком издавању Балканолошког института САНУ и Завода за уџбенике, добили обухватну, убедљиву, поуздану, логичним поступком разврстану, доступно писану, чистим стилем, књигу Стари Грци, Портрет једног народа, с Шелијевим наводом на почетку:

Сви смо ми Грци. Наши закони, наша књижевност, наша религија, наша уметност, имају корене у Грчкој.

Како је све кренуло, од критско-минојске и микенске културе, па редом, до времена Филипа Другог, како је расла старогрчка историја у том распону, и како је приказана у књизи заслужног Ивана Јордовића, говориће академик Никола Тасић и универзитетски професори Слободан Г. Марковић и Данијела Стефановић.

Њима припадају наредне речи.

(Уводна реч уредника)

М. В.

НИКОЛА ТАСИЋ

С обзиром на то да се у Библиотеци САНУ промовишу многобројна научна дела, од археологије до нуклеарне физике, њен управник има ту привилегију да говори о бројним и разноврсним научним темама. Стога се дивим виспрености и ширини знања нашег управника да се у датом моменту са лакоћом укључи у наше поље рада, доводећи нас тако у ситуацију да мало боље размислимо о ономе што ћемо рећи.

На данашње излагање подстакао ме је осећај дужности као неког ко је остварио веома успешну сарадњу између Балканолошког института САНУ и Завода за уџбенике, о чему сведочи читава једна библиотека заједничког рада, као и жеља да подржим младог колегу у његовом даљем раду, мада њему помоћ није потребна јер се већ отиснуо и наше сугестије можда могу да делују архаично.

Велико ми је задовољство што пред овим скупом у овом салону Српске академије наука и уметности, који памти бројне значајне промоције, од којих су неке дуго препричаване по исказаној ерудицији, отварам и ову која је посвећена делу Стари Грци. Портрет једног народа Ивана Јордовића. Овај несумњиво значајан издавачки и научни подухват остварен је успешном сарадњом између Завода за уџбенике и Балканолошког института САНУ, и то оном о чијој успешности сведоче и неколико публикација из ближе и даље прошлости, којима се дичимо и ми и Завод. Надамо се да ће се ова сарадња на општу корист наставити и у будућности и већ смо у разговорима за неке нове књиге које ће допринети развоју науке и образовања у ширем смислу.

Чињеница да се промоција књиге *Стари Грци. Портрет једног народа* одржава под кровом Српске академије наука и уметности није случајност. У овом цењеном дому постоји дуга традиција оних који су своја научна истраживања везали за проучавање старих цивилизација и њихових култура, посебно у праисторијском и античком периоду. То аутор у уводном тексту, а касније у више наврата подвлачи, помињући великане истраживања античке прошлости и културе попут ненадмашног Милоша Н. Ђурића – чика-Мише, Милана Будимира, Фануле Папазоглу, па преко нешто млађих Анице Савић-Ребац, Мирона Флашара, Ксеније Марицки-Гађански, Слобода Душанића, до данашњих професора и доцената који настављају ову угледну традицију изучавања антике у Србији. На листи ових имена се свакако налази и аутор ове књиге, и не само ове књиге, него и великог броја радова из ове области, а то је Иван Јордовић. О њему ћемо говорити данас, али ћемо сигурно слушати још много година о његовим књигама и новим радовима које ће нам подарити. Иван Јордовић је већ својом досадашњом библиографијом осигурао угледно место међу научницима који су се бавили проучавањем античке прошлости, културе, језика и књижевности.

Стара Грчка, убедио нас је Иван Јордовић, представља неисцрпан извор инспирације у свим областима људског стваралаштва и духовног делања, с обзиром на то да су у њој утемељена скоро сва достигнућа савремене цивилизације, и то не само у области хуманистичких дисциплина, него и низу културних, техничких и свих других домета људског разума. Међутим, када се ради о историји Старе Грчке, то не сме бити само ствар инспирације, него је у питању и обавеза сваког народа да својим мерилима одмерава значај и природу историјских токова који су обликовали тзв. „грчко чудо”. Штавише, сваки нови нараштај историчара би морао осећати обавезу да

својим очима, због оптике времена променљиве силом природних закона, сагледава и вреднује расположиве изворе, податке и до тада постојећа схватања о доприносима и домашајима старих Хелена. Велики број народа има управо такав однос према поукама које изнова могу да инспиришу свако ново поколење, те се већ вековима уназад појављују разноврсне историје Грка на свим великим светским језицима, али и код народа који немају ту срећу да њима припадају. Код ових других обавеза историчара је знатно већа јер шира јавност није у стању да чита радове на страним језицима, а и онда када дела оних који су међу њима најважнији ипак буду преведена, она нужно и безусловно у себи носе печат средине из које је поникао аутор.

Српска читалачка публика заинтересована за стару Грчку до сада је била упућена или на ишчитавање дела страних писаца написаних на њиховим језицима или на мали број одабраних страних дела која су преведена на наш језик. Утолико је значајнија појава монографије Стари Грци. Портрет једног народа, која је изашла, како сте чули, у сарадњи наше две институције: Завода за уџбенике и Балканолошког института САНУ. Ову плодну сарадњу негујемо већ годинама и веома смо задовољни што наилазимо на разумевање код оних који нам финансијски могу помоћи, док им ми можемо помоћи интелектуалном „робом”.

Студија *Стари Грци. Портрет једног народа* има класичан монографски карактер и упућена је пре свега стручној јавности, али ће без тешкоћа моћи да је користи и шира публика, будући да је уз све друге квалитете писана питким и лепим језиком, који је својствен аутору ове књиге. Поделом ове студије-синтезе на пет великих хронолошко-тематских целина: I Земља и народ; II Бронзано доба, III Од палата до полиса, IV Архајско доба и V Класично доба, Иван Јордовић у правом смислу речи даје целовити историјски портрет старих Грка.

На крају морам да напоменем да се у овој монографији налази и веома обимна библиографија и мишљења сам да је то услуга многим генерацијама које долазе, јер ће без муке моћи да дођу до података о појединим проблемима старе Грчке.

Читањем рукописа *Стари Грци. Портрет једног народа* постаје јасно да аутор одлично познаје сва научна достигнућа која су у последњих двадесетак година дубоко променила виђење многих делова грчке историје. Иван Јордовић тако даје одличан преглед најновијих виђења природе микенског друштва и узроке његове пропасти. Осим тога, у студији је показано да се не може говорити о родовском друштву и родовској аристократији у хомерском и архајском периоду, како је до сада било уобичајено. Нова истраживања и нови резултати дозвољавају да се ово раздобље сагледа и из друге перспективе. Иван Јордовић је такође показао да чувени и специфичан спартански друштвено-политички систем – тзв. Ликургов устав – није настао у крајем периоду, већ да се постепено развијао током периода дужим од два века. Још једну новину представља чињеница

да ова студија-синтеза показује да је развој атинске демократије текао много спорије и другачије него што се раније мислило. Одлично познавање предмета проучавања огледа се и у томе што је Иван Јордовић у оквиру своје студије-синтезе сагледао бројна питања и појаве које у већини оваквих студија нису разматране.

Не желим да улазим у даље, дубље анализе овог дела, претпостављам да ће то учинити говорници после мене. У сваком случају, овим научним делом добијена је монографија која ће бити уџбеник многим генерацијама и у то име честитам аутору, као и издавачима који су имали разумевања да подрже овај подухват. Хвала лепо.

Слободан Г. Марковић

Част ми је да вам се обратим, у име коиздавача – Завода за уџбенике, на промоцији дела доцента др Ивана Јордовића, *Стари Грци. Портрет једног народа*. Ова част је и посебно задовољство јер сам ангажован и као спољни сарадник Балканолошког института, другог коиздавача ове књиге.

На почетку дозволите ми да истакнем да је сарадња са САНУ и другим установама од националног значаја за Завод за уџбенике један од приоритета. На том трагу Завод је у претходним годинама активно сарађивао са САНУ и Матицом српском у припремама Српске енциклопедије, а са САНУ се укључио и у значајан пројекат популаризације науке под наслоном Зрнца науке, на иницијативу председника САНУ академика Хајдина. Завод је укључен и у низ издавачких подухвата САНУ као коиздавач капиталних дела, а остварио је сарадњу и са појединим институтима САНУ, а посебно с Балканолошким институтом.

Балканолошки институт је 2008. године образовао Одбор за издавање капиталних дела из српске историје и културе на енглеском језику. У Одбору се налазе: академик Никола Тасић, директор Института, амбасадор др Душан Т. Батаковић који је осмислио овај пројекат, др Војислав Павловић, др Милољуб Албијанић и др Слободан Г. Марковић. Овај Одбор покренуо је заједничку едицију Завода за уџбенике и Балканолошког института под називом *Studia Serbica*. Циљ је да се најважнији радови из српске хуманистике и културе објаве на енглеском језик и учине доступним светској научној заједници. Прва два наслова у овој едицији представљају сабране студије и чланке академика Слободана Душанића. Прошле године објављен је опсежан том под насловом *Selected Essays in Roman History and Epigraphy* (Изабрани есеји из римске историје и епиграфике). Објављивање овог наслова иницирао је Филозофски факултет, а на предлог академика Александра Костића, пројекат су завршили Завод за уџбенике и Балканолошки институт. Ове године изашао је нови веома важан том сабраних студија академика Душанића под насловом *Plato's Dialogues and Athenian Politics. A Historian's*

View (Платонов дијалози и атинска политика. Поглед једног историчара) у којима се налазе 23 студије (18 на енглеском и 5 на француском језику), које су претходно објављене у светским часописима из области класичних наука највишег реномеа. Наредна два наслова биће дела Слободана Јовановића, предратног председника Српске краљевске академије, што ће бити први случај да је нека његова књига преведена на енглески језик. Најпре излази *Гледстон*, а затим и *Уставобранитељи и њихова влада*. У плану је превод веома значајног дела дописног члана САНУ Андреја Митровића, *Продор на Балкан. Србија у плановима Аустро-Угарске и Немачке, 1908–1918*, а поводом стогодишњице Првог светског рата када ће се неизбежно обновити питање одговорности за избијање овог рата, а на ово питање књига проф. Митровића даје убедљив и јасан одговор. Циљ овог амбициозног пројекта је да се српска култура, наука и хуманистика представе преко двадесетак репрезентативних наслова у наредних десет година.

Трећи наслов који представља резултат међусобне сарадње Балканолошког института и Завода је књига пред нама. Она има велики друштвени и научни значај. Друштвени значај происходи из важности који култура и баштина старе Грчке имају за модерну европску цивилизацију. Преко хуманизма и ренесансе, Хелада је уткана у темеље модерне европске цивилизације и многе државе XVIII и XIX века себе су виделе као наследнике класичне Хеладе или државе Александра Великог. Најочитији пример су САД чији су оци - оснивачи интимно сматрали да су једини прави наследници античке Атине. У XVIII веку посланици у Британском парламенту престали су да обилно цитирају Библију и уместо тога су почели да украшавају своје дебате наводима из Хомера, Херодота, Тукидида, Плутарха или неког другог писца класичне старине, а ова пракса је настављена и у XIX веку. Класични аутори, а посебно Плутарх, били су најомиљеније штиво многих очева - оснивача САД, а старогрчки умало није прихваћен као званичан језик новонастале федерације. И у немачким земљама постојала је опседнутост антиком, а посебно у Минхену. Династија Вителсбаха је и буквално кренула да управља Хеленском краљевином, постављењем краља Отона, сина баварског краља Лудвига I, за краља Хелена 1832.

Грчка држава је од 1917. била у интересној сфери Британије, а од 1947. у инетересној сфери САД и због тога су главни археолошки налази на тлу Грчке били резултат истраживања америчких и британских археолошких експедиција чиме се наставила вертикала из 18. века. Све ово треба имати у виду као друштвени контекст истраживања историје Хеладе, а друштвени оквир се неприметно, али неизбежно, учитава у истраживачке поставке, тумачења и налазе. Важно је рећи да су америчка, британска и немачка историографија Хеладе најутицајније историографије по овом питању, и оно што се сматра класичним наукама достигло је врхунац управо у овим земљама. Књига пред нама јесте синтеза која је обухватила најважније резултате ових трију историографија. Она је резултат изузетног напора

аутора др Ивана Јордовића да савлада библиографију од више стотина дела, која је у највећем делу заснована на насловима на енглеском и немачком језику. Аутор је, дакле, уклопио најбоље резултате класичних наука у вишевековном континуитету, али и посебно најновије резултате студија историје Хеладе из последњих двају десетлећа.

Друштвени контекст постоји увек, али стављање науке под оквире једне политичке партије и идеологије нарочито је својство тоталитарних поредака. Нажалост, претходних десетлећа у Југославији и Србији, када су у питању уџбеници из области старе Грчке, избор је дошао из тоталитарног окружења. Генерације студената историје, археологије, класичних наука, историје уметности и књижевности Београдског, Сарајевског и других универзитета у бившој Југославији учили су преко четрдесет година историју Хеладе из дела *Стара Грчка* у редакцији Василија Васиљевича Струвеа. Ова књига је првобитно објављена на руском 1956, а шест година касније на српскохрватском језику у Сарајеву, а њен одговорни редактор (ответственный редактор) академик В. В. Струве био је учени полиглота, познати експерт за Стари исток, изданак знамените породице која је у више нараштаја дала допринос руској култури и држави, али и вулгаризатор марксистичких учења о историјском кретању и аутор такозване пјатичљенке, поставке о пет светскоисторијских раздобља, која иду неумитно од родовског уређења ка социјализму. Струве и није био стручњак за Хелладу већ за Египат и уопште Стари исток, али је као редактор књиге *Стара Грчка* наметнуо своје идеолошке поставке. У њој се са ниподаштавањем говори о тзв. буржоаској науци када год постоји намера да се одбаце налази западних историчара, а сви главни налази управо су и били налази западноевропских историчара. Сталним обрушавањем на „буржоаску науку” желело се рећи да је она на нижем нивоу научног погледа од марксизма. Зато је избор овог приручника био веома лош, а да ствар буде још гора, овај се уџбеник доштампавао и у новије време у Србији и то 2000. и 2006, а последње издање је каталогизовано 2011. године.

Представља ми особито задовољство да се Завод за уџбенике нашао у положају да допринесе одстрањивању овог идеолошког стаљинистичког наноса из наше универзитетске праксе, и то најпре објављивањем књиге Џ. Бјурија и Р. Мигса, *Историја Грчке до смрти Александра Великог* (Београд, 2008), и сада публикувањем дела Ивана Јордовића *Стари Грци*.

Поред озбиљних идеолошких ограничења досадашњег уџбеника, дело колеге Јордовића указује на још један важан елеменат. У последњим двама десетлећима далеко су одмакла истраживања предкласичних периода на тлу Грчке, а и многа места из класичног раздобља су добила нова тумачења, и када се прочита књига пред нама види се на коликом су губитку они студенти који и данас уче по књизи у редакцији В. В. Струвеа.

Књига колеге Јордовића подељена је на пет поглавља која покривају временски распон од бронзаног доба до смрти Филипа II, при чему пето, последње поглавље, „Класично доба” чини преко половине књиге. Будући да

предајем културну и политичку антропологију која у средишту истраживања има питање постанка државе и развоја преиндустријских политичких система, од скупина и племена до поглавиштава и државе, задржаћу се на четири прва поглавља дела пред нама, која дају веома важан преглед налаза управо из ове области, иако аутор не користи појмовни апарат културне антропологије, али долази до врло сличних резултата као ова дисциплина.

Први централизовани системи на тлу Хеладе свакако се јављају око 1950. пре Христа на Криту када ничу прве палате. Аутор указује да до хијерархизације друштва у копненој Грчкој долази неких 400 година касније, крајем средњег хеладског раздобља (2000–1550. пре Хр.). У раномикенском добу (1600–1400) јасно је раслојавање становништва и повећање општег богатства. Аутор тачно указује да ово доба у политичком смислу карактеришу „бројне мале, али независне кнежевине”. У политичкој антропологији ове кнежевине би се назвале „поглавиштва” (chiefdoms). Држава се јавља у добу микенских палата (1450–1200), а независне државе Микена, Тиринт, Мидеја, Теба, Орхомен и Пил подсећају на предњеоазијске монархије. Аутор прихвата као основан налаз да није било политичке хегемоније на челу са Микеном, и наглашава да археолошки подаци показују да северни предели Грчке нису имали палате. Још један јасан знак да постоји државна организација у овом раздобљу јесу градња брана, канала, исушивање језера. Политичка антропологија сматра да су овакви радови немогући без централизованог система, а неки чак сматрају да су овакви радови који захтевају масовно учешће са специјализацијом рада, управо и повод за стварање државе. На челу микенске државе је *ванакс*, што одговара речи краљ. Ванакс има политичку власт, обредне задатке и огромне поседе. У Пилу се појављују и *василеуси*, тј. локални главари. Ова култура већ верује у сличне богове који се помињу код Хомера. Микенска култура нагло опада око 1200. и аутор се не опредељује за једну од четирију различитих теорија о нестанку микенске културе (напад споља, унутрашњи сукоби, природне катастрофе и урушавање уређења) већ за вишеузрочно тумачење која спаја елементе ових четирију претпоставки.

Аутор указује на замке појма „мрачно доба” које следи у историји Хеладе, јер од 1200. до 750. није дошло до једнаког опадања културе у различитим деловима Грчке. Ово је доба између рушења микенских палата и успона полиса. Уместо градова-држава, у постпалаталном добу (1200–1100) долази до појаве мноштва малих заједница. Поједине зграде се у овом периоду обнављају, па чак и дограђују у Тиринту. До новог успостављања „кнежевина” долази око 1100. У Микени, Тиринту и на Еубоји праве се утврђене резиденције, неке и са по два спрата. Др Јордовић указује на то да су владари тих кнежевина, које назива поглаварима, желели да се угледају на некадашње ванаксе. Али они су владали далеко мањим становништвом. Ови поглавари су заправо басилеји.

Око 1050. завршава се обнова постпалаталног и субмикенског доба (1100–1050). Долази до општег осиромашења, пада становништва,

пропасти материјалне културе. У овом времену требало би да се догодила чувена и многопомињана сеоба Дорана. Аутор разрешава питање ове сеобе филолошком анализом распореда хеленских дијалеката. Средином другом миленијума дошло је до поделе хеленског језика на два до три дијалекта, а од 12 века долази до нових промена које доводе до поделе на коначна четири дијалекта: дорско-северозападни, јонско-атички, ајолски и аркадско-кипарски. Аутор прихвата најновија тумачења да није било великих сеоба већ да је кроз низ малих сеоба од неколико стотина људи дошло до померања скупина дорских, северозападних и микенских Грка. Самим тим није било ни рушилачког похода Дораца ка југу Балкана, а и сама јонска колонизација представља више мањих покрета у распону од 200 година од средине 11. века. У сваком случају, у протогеометријском добу (1050–900) долази до распада на мале структуре: насеобине и скупове насеља. Дошло је, дакле, до даљег враћања уназад, односно речником политичке антропологије прешло се са централизованих на нецентрализоване системе и ретрибализацију. У складу са тим су понегде поништене чак и тековине неолитске револуције и вратило се назад на пасторализам.

Хомерско доба је доба које приказују *Илијада* и *Одисеја*. Аутор прихвата мишљење да су се ови епови у познатом облику појавили око 750. године и да зато они дају слику хеленског друштва од краја 9. до почетка 7. века пре Христа. Ово је прелазни предполисни период. На челу заједнице је басилеј, што по аутору, за ово раздобље, треба превести речју поглавар или господар. Он није краљ у правом смислу. Он је најмоћнији и најугледнији појединац и влада у складу са својим способностима. Његова дужност у миру је судска и сакрална. Међутим, у појединим заједницама има и неколико басилеја који имају саветодавну улогу. Наслеђивање није по начелу примогенитуре већ басилеја може да наследи рођак, па и неко с ким није у сродству. И аристократију хомерског доба треба схватити условно, то су прваци утонули у агоналну етику. Овде нам се неизбежно намеће један паралелизам у опису црногорског друштва код Герхарда Геземана који, такође, говори о агону као основној одлици црногорског друштва XIX века. Аутор одбацује поставку да је хеленско друштво хомерског и архајског доба имало родовски поредак. Он то чини на два места на стр. 64 за хомерско доба, по мом мишљењу недовољно убедљиво, а онда на странама 87–90, за архајски период врло аргументовано и убедљиво. У хомерском добу, поред басилеја, постоје већа стараца и скупштине на којима народ учествује присуством, али најмоћнији представници дају тон. Основна друштвена јединица је ојкос, а њега чине кућа, имање и сва лица која припадају домаћинству. Робова има мало у хомерском добу и прва масовна трговина робовима почиње око 600. године на острву Хиј.

Група коју ми данас гледамо као старе Грке почиње да себе назива Хеленима тек око 700, а Хомер ову реч још увек не употребљава. У току архајског раздобља 750–500. полис постаје основни начин организације друштва, а крајем овог раздобља има преко 1.000 полиса. Аутор следи Аристотела у одређењу

полиса кога чине грађани, а не бедеми и то како грађани у зидинама тако и они на околној земљи, свако ко има удела у политичком животи или има права на то. И овде аутор скреће пажњу да је образовање полиса било постепено и противречно. Др Јордовић одбацује култ предака као последицу домишљања каснијих нараштаја. Овде понавља да је ојкос основна друштвена јединица и у архајском добу, а између ојкоса и полиса налазе се братства или фратрије и племена или филе. Међутим, оне нису остатак родовског система већ су се развиле заједно са образовањем полиса. Дорски градови имали су обично три филе, а дорски четири. Касније преуређивање фила, назива и мерила показује да су оне биле вештачке творевине.

Ово делује убедљиво за архајски период, али то не значи да родовског уређења није било у хомерском добу, поготово јер је и степен развоја различитих делова Хеладе био различит и у хомерском добу, и мислим да је овде потребно у будућим закључцима консултовати налазе културне антропологије. Они показују, на више десетина примера, да је на нивоу поглавиштва потврђено постојање харизматског поглавице, ограничене власти засноване на поштовању користи за чланове. Положај поглавице се не наслеђује директно (као код Хомерског басилеја) али он мора да дође из високо рангиране лозе, земљу заједнички држи лоза, али постоји снажан осећај личног власништва, титула, имена, привилегија, што све значајно подсећа на хомерски опис друштва. Религија је хијерархијска и заснована на поштовању предака. Дакле, мислим да неке од далекосежних налаза за хомерски период треба обогатити поређењем с налазима из културне антропологије и да ће аргумент, у том случају, постати јаснији и убедљивији, а у неким случајевима да ће бити и благо измењен.

Главни налаз, и велика вредност првих четирију поглавља јесте што показују, насупрот лажној статистици из ранијих синтеза, динамику овог раздобља, што показују постепеност и векове који су потребни да једно село прерасте у државу, на пример, у микенском периоду (1600–1400), и обратно, да се једна држава врати на ниво села (примера ради, у периоду 1200–1050). Показује се да су поново потребни векови да село постане поглавиштво и држава. Налази колеге Јордовића упућују на то да је успостављање државне власти у Хелади налик математичкој функцији синусоиде, тј. да иде између две крајности, а то су +1 и -1, односно у смислу државе то је колебање између села и строго хијерархизоване државе. Може се чинити да све ово звучи здраворазумски, али тумачења у ранијим синтезама ишла су ка једноставним решењима, имала су склоност ка чворним тачкама историје као што су сеобе, земљотреси, ратови и приказивали их као много судбоносније него што су заиста били. Колега Јордовић стао је уз она тумачења која сматрају да неких од таквих „кључних догађаја” није ни било, тј. да их је било у смислу низа догађаја мањег интензитета, који су дали важне промене, а да су многе појаве раније објашњаване поједностављено. Коначно, аутор не избегава да се позабави тешким питањима, а при томе задржава потребну опрезност. Он је,

такође, показао слоност ка вишеузрочним тумачењима. То је научена лекција у друштвеним наукама од шездесетих година прошлог века. Познати политички антрополог Роналд Коен је приметио: „Стварање државе је левкаст напредак узајамних деловања у којима су разни предржавни пореци, одговарајући на различите одреднице промене, присиљени, другачије нерешивим сукобима, да бирају додатне и сложеније нивое политичке хијерархије” и управо то левкасто напредовање, као и левкасто назадовање, потврдио је колега Јордовић на примеру Хеладе у уводним поглављима која су, зато што су заснована на најновијој литератури и мултидисциплинарном приступу, важан приручник не само за историчаре него и за археологе, класичне филологе, политикологе и културне антропологе.

На крају, дозволите ми да издвојим и две оцене из рецензија на основу којих су се Балканолошки институт САНУ и Завод за уџбенике определили да објаве дело пред нама:

Академик Борислав Јовановић је приметио следеће:

Одлично познавање предмета проучавања огледа се и у томе што је доцент др Иван Јордовић у оквиру своје студије-синтезе размотрио питања и појаве које код нас нису шире обрађиване, на пример: демократска идеологија у Атини; државно и војно уређење Македоније итд. Аутор је на тај начин успешно сагледао историју античке Грчке и из углова из којих то до сада није чињено ни у већини студија овог типа у свету.

Вредно помена је, такође, да је колега И. Јордовић успео да и, поред високог научног нивоа, задржи складан и јасан стил излагања, због чега ће његова студија бити занимљива и корисна не само научним радницима, већ и далеко широј публици. Аутор је нарочиту пажњу посветио савременој научној терминологији и транскрипцији хеленских имена у традицији највећих српских хелениста.

Проф. др Сима Аврамовић с Правног факултета Универзитета у Београду је такође дао веома похвалну оцену и истакао је:

Аутор има сигуран и поуздан стручни рукопис, одличну методолошку подлогу, изванредно познаје, и у рад пажљиво уграђује, огромну светску литературу, због чега ова монографија представља не само прво, него и веома поуздано и тивито тог обима о историји античке Грчке које се појавило на нашем језику. Такве велике историјске синтезе обично су дело писаца старијег животног доба, и утолико је постигнуће овог релативно младог аутора фасцинантније и значајније за српску историјску науку. Појава овог писца и ове књиге представља наговештај да су пред српском историографијом хеленског света ведри дани и да од њега и светска историографија може очекивати лепе плодове.

Придружујући се овим оценама, желео бих на крају да још једном подвучем да се овим подухватом аутор укључио не само у обликовање генерација студената класичних наука и историје старог века на

универзитетима у Србији, него да се укључио и у поступак стварања друштвене свести у Србији везане за једно од кључних питања европске цивилизације, а то је питање европског идентитета. Значај овакве синтезе је зато тешко пренагласити. Зато је изузетно важно да књига пред нама буде само почетак ауторове посвећености синтетичком приказу Хеладе, и да у наредним издањима покаже једнаку посвећеност преношењу најновијих научних резултата из ове области.

ДАНИЈЕЛА СТЕФАНОВИЋ

Монографија др Ивана Јордовића, насловљена *Стари Грци – портрет једног народа*, складним стилем приказује историју једне од најзначајнијих цивилизација античког света, од њених најстаријих времена, то јест од прве историјске културе која се условно може подвести под одређење Грчки («минојска култура») до смрти Филипа II Македонског. Излагање је распоређено у пет великих хронолошко-тематских целина (I Земља и природа; II Бронзано доба; III Раздобље између палата и полиса; IV Архајско доба; V Класично доба). Основни текст прати опсежна библиографија, тематски конципирана, и регистри. Почев од бронзанодопских култура егејског басена до приказа убиства Филипа II, Јордовић презентује кључне политичке, друштвене, привредне и културне особености епоха и регија, са посебним освртом на теме из области институционалних и политичких структура грчког друштва, књижевности, уметности, економије, друштвених односа, рата и обичаја ратовања, географије и гео-археологије, контаката са не-Грцима, питања рода и демографије.

Одабир тема и начин на који су презентоване у студији др Јордовића у духу су методолошких и концептуалних поставки којима теорије научних дисциплина, које припадају сфери античких студија, теже од друге половине XX века, али и доследни традиционалном поимању „историјских тема”. Од последњих деценија XX века у историографији античког света читује се посустајање у интересовању за традиционалне теме попут политичке, конституционалне и дипломатске историје, али и за области које су добиле на значају у последњим деценијама прошлог века, попут економске, као и историје друштава антике. Ове теме свакако нису потпуно напуштене, али се тежиште истраживања видно померило ка студијама рода, религије, етничитета и идентитета и последњих година ка студијама емоција у историји. Уопштено би се могло рећи да се тежиште истраживања померило од студија историја државе и друштвених категорија на истраживање историје приватног живота појединца и односа појединца и шире друштвене групе. С обзиром на природу поменутих тема и извори релевантни за њихово изучавање, папиролошки материјал, нумизматичка грађа, археолошки материјал, острака, такође су добили на значају.

Монографија др Јодовића је добар пример тога да стари и нови методолошки концепти не морају бити супротстављени, већ да се применом оба принципа начин презентовања може учинити квалитенијим и приступачнијим читаоцу.

Сегменти студије који се баве различитим врстама и нивоима контаката грчког света и држава Старог истока нарочито привлаче пажњу. Доба грчко-персијских ратова отворило је нову епоху и у историји истока и у историји запада. На истоку је означило почетак краја Персијског царства, на западу је отворило пут на чијем ће се крају наћи, према оцени Тукидида, највећи рат који је грчки свет икада искусио – Пелопонески рат. Аутор своје излагање о грчко-персијским ратовима базира, када је реч о изворима, на подацима Херодота. Другачије се и не може, будући да већина података за реконструисање историје државе Ахеменида потиче управо из персијских писаних извора: Старог завета и дела грчких писаца, поменутог Херодота, чија је *Историја* један од најважнијих писаних извора за историју Персије, Ксенофонта, Харона из Лампсака, Динона из Колофона, Ктесије из Книда, Диодора Сицилијског и Николаја из Дамаска. Помало заборављени Ктесија из Книда посебно је вредан помена: живео је на двору цара Артаксеркса II, и у својству лекара био је присутан у бици код Кунаксе 401. године пре н.е. која се водила између Артаксеркса II и његовог побуњеног брата Кира Млађег, када је лечио краља од ране, како преноси Ксенофонт. Аутор је *Персике*, која је била написана у 23 књиге, за чији је настанак користио, како наводи, *басиликаї дипхтхераи – Анале персијских краљева*. Дело је данас познато у фрагментима и изводима. Осим Ктесије *Персијску историју* су написали и Харон из Лампсака, Херодотов старији савременик (његова *Персика* је била написана у две књиге) и Динон из Колофона (писац IV века пре н.е. и аутор *Персике* у три дела, од којих је сваки имао више књига). Осим што је Персија била тема прозних дела грчких писаца, именом је познато и око 350 Грка који су боравили на двору у својству емисара, саветника или лекара, или су радили за персијске царева као скулптори и неимари; међу њима су најпознатији Темистокле, Демарат, Ктесија, Демокед из Кротона и Аполонид са Коса.

Аутор с правом подвлачи значај персијског освајања Лидије, око 546. године, које је малоазијске Грке учинило поданицима Кира II. Пад Сарда и Крезова судбина оставили су драматичан утисак на Грке и постали тема различитих предања, од тога да је поражени владар починио самоубиство, до традиције о уваженом месту које је Крез заузимао на Кировом двору. *Набонидова хроника*, сегмент опсежне *Вавилонске хронике*, у делу који се вероватно односи на лидијски поход, бележи да је поражени краљ био убијен. Ипак, Крезова породица је опстала у Малој Азији. Његов унук Питије, Атијев син, посведочен је у време цара Дарија I. Улазак Персије на европско копно у време Скитских похода 514/513. године пре н.е. од посебног је значаја. Иако је у војном погледу био крајње неуспешан, Царству је донео територијално проширење на европском копну: на територији Тракије и дела Македоније (до

Стримона) била је образована сатрапија Скудра коју ће Персијанци држати све до 478. године пре н.е. До 510. године пре н.е. малоазијски Грци и већина острва уз малоазијску обалу признавали су персијску власт. Градовима су управљали тирани који су свој положај договали цару. Без обзира на извештан степен аутономије и поштовање верских слобода, јонски градови су се 499. године пре н.е. побунили против Дарија I. Према Херодоту, личне фрустрације и страхови Аристагоре, тиранина Милета, довели су до устанка након његовог неуспешног настојања да освоји Наксос. Ипак, разлози устанка били су много дубљи. Аутор с правом истиче 478. годину пре н.е. као велику прекретницу у сукобима – природа рата се променила за обе стране у сукобу; сада се Персија бранила од Грка који су ратне сукобе пренели на њену територију. До 449. године пре н.е. обе стране су биле исцрпљене ратом. Могуће је да формални мир никада није био склопљен, те да је такозвани Калијин мир био привремени неформални споразум, којег су се обе стране у датим околностима придржавале. Услови споразума сачувани код Диодора и Плутарха били су следећи:

- грчки градови у Азији имају аутономију;
- персијски сатрапи не смеју да приђу обали ближе од три дана путовања;
- персијски ратни бродови не смеју да плове даље од Фаселиде и Кијанејских стена (на улазу у Црно море код Бизантија);
- Атињани неће слати војску на територије под влашћу персијског цара.

Ипак, Јонија се и даље налазила под влашћу Персије.

У време Пелопонеског рата прилике ће се драматично променити у корист Персије: све оно што је изгубило на бојном пољу у време грчко-персијских ратова, царство ће повратити захваљујући финансијској помоћи зараћеним Хеленима. После савезничке победе код Книда, извојеване под командом Атињанина Конона августа 394. године пре н.е., и догађаја који ће међу зараћеним странама уследити на тлу континенталне Грчке, а што је утицало и на став Персије да се приклони Спарти, 387/6. године пре н.е. склопљен је „Краљев мир”. Одлуке споразума ишле су на руку Персији: цар је обзнанио да грчки градови у Малој Азији и острва Клазомена и Кипар припадају Персији; други полиси, осим атинских поседа на Лемносу, Имбросу и Скиросу, остали су аутономни. „Краљевим миром” осигурана је и моћ Персије у Малој Азији и њен утицај у континенталној Грчкој.

Нова фаза у односима Грчког света и Персије уследила је у време успона Македоније под Филипом II. Први зебележен контакт између Артаксеркса III и Македоније сачуван је у Аријановој *Анабазис* и помиње уговор о пријатељству са Филипом II. Године 338. пре н.е., када је Филип II успоставио контролу над Грчком, Артаксеркса III и све његове синове, осим једног, отровао је главни евнух Багој. Преживели син Арсес, по ступању на престо Артасеркс IV (338–336. године пре н.е.), био је евнухова марионета и убрзо је и он био убијен, исте године када и Филип II.

Користећи се најновијим резултатима науке и капиталним студијама насталим почетком XX века, али надам се базирајући своје закључке на добром познавању извора, др Јордовић спретно води читаоца кроз сложене процесе који су обележили различите епохе грчке историје. Складан и јасан стил излагања ову студију учиниће приступачном и читаоцу који се тек упознаје са културом и историјом античке Грчке, а студентима и стручној читалачкој публици биће корисна допуна постојећој литератури. Нарочито је вредно помена ауторово доследно инсистирање на транскрипцији грчке ономастике, најближој изворнику. Стручни прикази студије др Јодовића који ће уследити показују степен постигнућа његовог рада, јер дела која обрађују теме из античке историје готово по правилу изазивају реакцију јавности, како у прошлости тако и данас. Примера ради: 3. децембра 1872. године Џорџ Смит је на састанку Британског друштва за библијску археологију присутним члановима прочитао свој превод текста сачуваног на XI таблици *Епа о Гилгамешу*, који је назвао *Халдејска повест о Великом потопу*. Међу присутнима се налазио и премијер Вилијам Гледстон, који је, како је пренео *Дејли Телеграф*, Смитово предавање прокоментарисао следећим речима: *Не знам да ли се од открића у археологији и другим наукама очекује да узбуркају што је могуће више духове у овој нашој генерацији; морам да кажем да у мери у којој сам ја могао да их проучим на мене су оставиле сасвим другачији утисак*. Верујем да ће монографија *Стари Грци. Портрет једног народа* у позитивном контексту узбуркати своје читаоце.

ИВАН ЈОРДОВИЋ

Најпре желим да захвалим свим говорницима на лепим речима, као и академику Миру Вуксановићу, управнику Библиотеке САНУ, што је омогућио да се представљање књиге одржи у оквиру Трибине Библиотеке САНУ.

Мотив за писање књиге *Стари Грци. Портрет једног народа* уско је повезан са традицијом изучавања античке културе и прошлости у Србији. Да је ова традиција дуга и богата лако се може видети већ по чињеници да су скоро сва важна античка дела преведена на српски језик: Хомер (Илијада и Одисеја), антички трагичари (Ајсхил, Софокле и Еурипид), историчари (Херодот, Тукидид, Ксенофонт и Полибије) скоро све од Платона и Аристотела и многа друга дела. Можемо се, такође, за разлику од многих других народа, подичити и великим студијама-синтезама као што је *Историја хеленске књижевности* коју је написао М. Н. Ђурић. Упркос томе, као једном малом народу, наши ресурси су одувек били ограничени, због чега нисмо били у могућности да, попут неких „великих” народа, у подједнакој мери осветлимо сваки кутак античке културе и прошлости.

Имајући све наведено у виду, као и обавезу сваког нараштаја научних радника да дају свој допринос унапређивању нашег познавања антике,

одлучио сам да као историчар покушам да то учиним увећавањем нашег познавања историје античке Грчке. На то је утицала и околност да се последњих неколико деценија разумевање историје старе Грчке, у односу на скоро све области и сва временска раздобља, дубоко променило.

Ниједно дело, укључујући монографију *Стари Грци. Портрет једног народа*, није настало у неком „празном простору”. Оно је увек последица разноврсних интеракција, директних и индиректних. Данас не бих да говорим о индиректним интеракцијама, будућу да би то одузело сувише времена. У погледу директне интеракције и сарадње желим на првом месту да захвалим издавачима: Балканолошком институту САНУ, посебно академику Николи Тасићу, и Заводу за уџбенике, посебно професору Слободану Г. Марковићу, што су од првог тренутка показали искрену пријемчивост за мој пројекат. Такође сам веома захвалан уреднику Дејани Оцић, као и рецензентима који су се љубазно прихватили ове обавезе и који су много помогли својим саветима. Др Биљана Сикимић и мр Светлана Ћирковић дубоко су ме задужиле тиме што су рад језички исполирале. Радмила Пејић је пружиала велику подршку да *Стари Грци. Портрет једног народа* што пре угледају светлост дана. За спољни изглед књиге веома су заслужни Милан Јовановић и Милан Милетић. Веома драгоцен ми је била и сарадња са Друштвом за античе студије Србије, посебно са професорком Ксенијом Марицки Гађански. На крају бих истакао нешто што се по правилу увек подразумева, а да тиме њен значај уопште није умањен, то је подршка породице, пре свега родитеља, која ми је била незаменљив ослонац.

Хвала вам што сте дошли и хвала вам на вашем времену.